
ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 330.34: 378. 4

А. Б. Почтовюк, к.н. держ. упр., доцент

РОЗШИРЕННЯ АВТОНОМІЇ УНІВЕРСИТЕТУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Анотація. У сучасних умовах розвитку освіти постала необхідність реформування вищої освіти, яка повною мірою сприяла б формуванню самостійного мислення особистості, посиленню індивідуального підходу до розвитку творчих здібностей, докорінному поліпшенню професійної підготовки спеціалістів. Так, у статті висвітлено основні проблеми реформування вищої освіти в Україні, проаналізовано одну із сучасних моделей відносини: суспільство – університет – держава, яка для України є актуальною.

Ключові слова: вища освіта, система вищої освіти, реформа освіти, вищі навчальні заклади (ВНЗ), автономія вищого навчального закладу.

А. Б. Почтовюк, к.н. гос. упр., доцент

РАСШИРЕНИЕ АВТОНОМИИ УНИВЕРСИТЕТА НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

Аннотация. В современных условиях развития возникла необходимость реформирования высшего образования, которая в полной мере способствовала бы формированию самостоятельного мышления личности, усилению индивидуального подхода к развитию творческих способностей, коренному улучшению профессиональной подготовки специалистов. Так, в статье рассмотрены основные проблемы реформирования высшего образования в Украине, проанализировано одну из современных моделей отношения: общество – университет – государство, которое для Украины является актуальной.

Ключевые слова: высшее образование, система высшего образования, реформа образования, высшие учебные заведения (вузы), автономия высшего учебного заведения.

А. В. Pochtoviuk,

candidate of public administration sciences, associate professor

UNIVERSITY AUTONOMY EXPANSION AT THE PRESENT STAGE

Abstract. At the present stage it has become necessary to reform higher education that could promote both the independent thinking of a personality and the enhancement of individual approach to the personality's creative abilities development, and the vital improvement of a specialist's vocational training. So, in the article it is considered the basic problems of higher education reforming in Ukraine, and it is analyzed one of the current model of relations: society – university – government, that is urgent for Ukraine.

Keywords: higher education, higher education system, education reform, higher educational establishments, the autonomy of higher educational establishment.

Актуальність теми. Освіта – це стратегічний ресурс соціально-економічного і культурного розвитку суспільства, поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету і конкурентоспроможності держави на міжнародній арені. Сьогодні оптимізація управління вищим навчальним закладом, удосконалення матеріально-технічної бази, поліпшення якості викладання і підвищення конкурентоспроможності випускників залишаються актуальними проблемами, над вирішенням яких продовжують працювати педагоги, вчені і державні діячі.

Постановка проблеми. Модернізація вищої освіти в сучасних умовах потребує створення такої концепції її розвитку, яка б виходила за межі звичайних уявлень про шляхи розвитку вищої освіти. Одна з основних проблем, що висувається на передній план – це подолання існуючої прірви між університетськими навчальними програмами та системою їх викладання, з одного боку, і реальними запитами ринку – з іншого. Доцільність дослідження проблеми управління вищою освітою в Україні зумовлена також необхідністю пошуків, розробки й впровадження ефективної системи управління, яка має забезпечити освітню галузь оптимальними умовами функ-

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

ціонування, створити системний механізм її саморегуляції на загальнонаціональному, регіональному, місцевому рівнях, у ВНЗ і наукових установах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В Україні розробка концепції реформування вищої освіти входить до кола наукових інтересів таких визнаних фахівців, як В. Андрущенко, М. Головатий, О. Грішнова, В. Журавський, М. Згуровський, В. Козаков, О. Кратт, В. Луговий, С. Ніколаєнко, Т. Оболенська, В. Огнев'юк, М. Степко, Т. Фініков та ін. Сучасні тенденції розвитку вищої освіти в контексті входження до європейського простору вищої освіти є предметом досліджень М. Зілинської, В. Кременя, Т. Лукіної, Н. Протасової, В. Огаренка, Л. Прокопенка та ін. Майже всі їх праці об'єднує висновок про низьку ефективність діяльності органів державного управління щодо управління якістю вищої освіти, про необхідність надання вищій школі справжньої автономії, поєднаної з високим рівнем відповідальності, як це є у європейських країнах.

Тому **метою** статті, з огляду на вказане, є визначення основних проблем реформування вищої освіти та розгляд можливого формату відносин держави й університетів за умови формування автономії.

Виклад основного матеріалу дослідження. У наш час склалася парадоксальна ситуація, коли високоякісна система освіти, що забезпечує виробництво високоточного обладнання, високі технології, розвиток культури, поєднується з невисокою фактичною конкурентоспроможністю національної системи освіти на міжнародних ринках освіти та праці. Простого пояснення цьому протиріччю не існує, воно породжене безліччю причин і, насамперед, – державною політикою самоізоляції від цивілізованого світу, яка проводилася у країні довгі десятиліття. Нині тільки починають створюватися організаційно-правові, ідеологічні умови для орієнтації системи освіти на світові тенденції і світовий ринок. Державі, регіонам, ВНЗ необхідно багато зробити для виходу вітчизняної вищої освіти на світовий ринок [3].

По-перше, за все слід на регіональному рівнях перебудувати структуру управління вищою освітою так, щоб орієнтувати ВНЗ і регіони на світовий ринок праці та освіти і в перспективі скласти конкуренцію у сфері освіти не тільки східним, але і західним країнам.

По-друге, потрібен ретельний аналіз кращих світових систем освіти і тенденцій їх розвитку, для чого необхідний розвиток наукових досліджень у сфері вищої освіти, підготовка фахівців у галузі економіки, управління, маркетингу освіти.

По-третє, всі рішення на рівні держави, регіонів, університетів повинні прийматися з урахуванням світових тенденцій і з метою створення сприятливих умов для підвищення конкурентоспроможності української освіти.

По-четверте, необхідні величезні практичні зусилля з боку держави для того, щоб діяльність регіональних ВНЗ вийшла на більш високий якісний рівень шляхом поетапного розвитку конкурентних умов.

На сьогоднішня система управління вищою освітою України перебуває у процесі постійних змін. З одного боку, це потребує удосконалення механізму державного управління освітою, з іншого боку, організаційно-економічна структура закладів вищої освіти в умовах глобалізації й інноваційного розвитку вже не відповідає сучасним об'єктивним потребам суспільства, зокрема потребує поліпшення міжнародного співробітництва вищих навчальних закладів, оскільки на зміну централізованому жорсткому адміністративному контролю приходять гнучке управління автономними навчальними закладами [5].

Проблему розвитку вищих навчальних закладів в Україні з позиції державно-управлінських впливів можна розглядати в таких напрямках:

- підсилення університетських автономій та свобод;
- розвиток академічної та фінансової свободи в умовах глобальної та національної фінансової кризи (сприяння пошуку альтернативних джерел фінансових ресурсів, незалежних від державних дотацій);
- державне сприяння ідеї «університету»;
- активізація бібліотечної та видавничої справи в університетах;
- організація взаємозв'язку та взаємозалежності досліджень і викладання як принципу державної освітньої політики в галузі професійної освіти.

Для України розширення автономії університетів є вкрай актуальним через те, що вона приєдналася до Болонської конвенції, яка проголошує автономію університетів та академічні свободи як ключовий фактор розвитку вищої освіти. Важливо, що це є основним шляхом, яким рухається вища освіта в Європі та переважно у світі [1].

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Так на рисунку 1 наведена одна із сучасних моделей відносин суспільство – університет – держава.

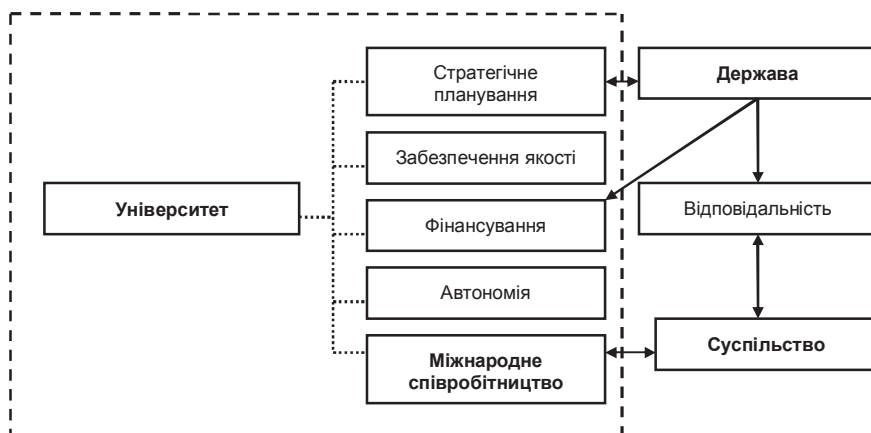

Рис. 1. Сучасна модель відносин суспільство – університет – держава

З рисунка видно, що університет розглядається як автономне утворення, де держава контролює його стратегічні цілі й здійснює фінансування, суспільство контролює університет через його відповідальність. Держава наглядає за адекватністю діяльності університетів вимогам суспільства, а одним із пріоритетних напрямків розвитку університету є його міжнародне співробітництво, яке регулюється самим університетом. Ефективність управління міжнародною діяльністю навчального закладу залежить від чіткого визначення цілей, стратегії і тактики розвитку системи вищої освіти в цілому, а також міжнародної діяльності конкретного закладу, його активності, ресурсів і досвіду роботи [6]. Міжнародне співробітництво з відомими закордонними вищими навчальними закладами (ВНЗ) – партнерами дозволяє використовувати їхній передовий досвід з удосконалення процесів управління вищими навчальними закладами в сучасних ринкових умовах. Це видається найбільш важливим завданням, оскільки національна система управління вищими навчальними закладами вимагає модернізації і постійного удосконалювання.

При цьому університет не можна розглядати лише як сукупність інструментальних засобів, які повинні забезпечити виробництво певних матеріальних цінностей. Суспільне виробництво, що стрімко випереджає політичні процеси в Україні, здатне опанувати тільки той випускник університету, для якого були створені умови для професійного, інтелектуального, наукового, методичного та іншого зростання. Умовами цього зростання повинні стати, перш за все, напрямки державно-управлінських впливів, тобто підсилення університетських автономій та свобод у сучасних процесах євроінтеграції, що в Україні залишається на досить низькому рівні.

Розширення автономії університетів є вкрай актуальним для України, оскільки є основним шляхом, яким рухається вища освіта в Європі та переважно у світі. Затримка в реформуванні вищої освіти в країні не лише уповільнює процеси інтеграції країни, а, враховуючи історичну роль університетів, створює системні перешкоди розвитку країни. Сучасний розвиток вищої освіти в країні зумовлюється тим, що через високу фінансову й організаційно-адміністративну залежність державні університети зберігають риси навчальних закладів постіндустріального типу. В Україні історично ступінь академічної свободи незначний (за всіма напрямками) порівняно з провідними країнами світу. Крім того, немає належного історичного досвіду адміністрування й фінансового управління.

Бачення університету, зокрема академічна свобода та автономія, залишаються темою безперервних й відкритих діалогів між академічним світом і суспільством. Реалізування запропонованої моделі підвищить ефективність діяльності вищих навчальних закладів, які створюють та поширюють нові знання і технології, що в кінцевому підсумку призводить до здійснення цілеспрямованих структурно-функціональних змін в економіці країни і до збільшення частки інноваційної складової в прирості внутрішнього валового продукту.

Висновки. Таким чином, реформування й оновлення вищої школи України необхідно здійснювати з урахуванням життєвих циклів нововведень, специфіки часу. Для вищої школи України

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

актуальним є виклик глобалізації, у тому числі й у вигляді нових ідей і технологій. У результаті фактором ризику стають нездатність управляти потоком запозичених інновацій, заміна курсу євроінтеграції в освіті практиками імітації. Система освіти в Україні є основою інтелектуального, культурного, духовного, соціального та економічного розвитку суспільства. Вона здобувається людиною в результаті послідовного, системного, цілеспрямованого засвоєння знань, забезпечуючи всебічний розвиток людини як особистості. Вища освіта будувалася й реформувалася переважно під завдання державного будівництва й сприймалася як структурний елемент державного устрою. З огляду на це вона потребує якісної перебудови та адаптації до загальноєвропейських стандартів, що неможливо без відповідного сприяння з боку держави. Тому, необхідна поступова й масштабна реформа вищої освіти в країні, де держава й університети на основі партнерства сформуують прогресивну модель вищої освіти.

Література

1. Altbach P. G. Academic Freedom in a Global Context : 21st Century Challenges. The NEA 2007 Almanac of Higher Education. – 8 p.
2. Домбровська С. М. Удосконалення механізмів державного управління у сфері реформування вищої освіти як одна із запорок якості навчання / С. М. Домбровська // Держава та регіони. Серія : Державне управління. – 2010. – № 3. – С. 142-145.
3. Загірняк М. В. Управление маркетингом в сфере высшего образования Украины : региональный аспект / М. В. Загірняк, А. Б. Почтовюк // Эффективность управления социально-экономическим развитием в условиях глобализации экономики : сб. науч. ст. по материалам 1-ой междунар. конф., 13-14 марта 2009 г. – Новочеркасск, 2009. – С. 93-101.
4. Кісіль М. В. Оцінка якості вищої освіти / М. В. Кісіль // Вища освіта України. – 2005. – № 4 (14). – С. 82-87.
5. Сиченко В. В. Система та механізми державного управління інноваційним розвитком вищої освіти в Україні / В. В. Сиченко // Економічний форум. – 2011. – № 1.
6. Почтовюк А. Б. Социально-экономические инновационные технологии развития системы образования / А. Б. Почтовюк, С. А. Тихоновская, К. В. Воеводенко // Эффективность управления социально-экономическим развитием в условиях глобализации экономики : сб. науч. ст. по материалам 1-ой междунар. конф., 13-14 марта 2009 г. – Новочеркасск, 2009. – С. 390-396.

Bibliography

1. Altbach P. G. Academic Freedom in a Global Context : 21st Century Challenges. The NEA 2007 Almanac of Higher Education. – 8 p.
2. Dombrovskaya S. M. Udoskonalennia mekhanizmv derzhavnoho upravlinnia u sferi reformuvannia vyshchoi osvity yak odna iz zaporuk yakosti navchannia / S. M. Dombrovskaya // Derzhava ta rehiony. Seriya: Derzhavne upravlinnia. – 2010. – № 3. – S. 142-145.
3. Zagirnyak M. V. Upravleniye marketingom v sfere vysshego obrazovaniya Ukrainy : regionalnyy aspekt / M. V. Zagirnyak, A. B. Pochtovyuk // Effektivnost upravleniya sotsialno-ekonomicheskim razvitiyem v usloviyakh globalizatsii ekonomiki : sb. nauch. st. po materialam 1-oy mezhdunar. konf., 13-14 marta 2009 g. – Novochoerkassk, 2009. – S. 93-101.
4. Kisil M. V. Otsinka yakosti vyshchoi osvity / M. V. Kisil // Vyshcha osvita Ukrainy. – 2005. – № 4 (14). – S. 82-87.
5. Sychenko V. V. Systema ta mekhanizmy derzhavnoho upravlinnia innovatsiinym rozvytkom vyshchoi osvity v Ukraini / V. V. Sychenko // Ekonomichnyi forum. – 2011. – № 1.
6. Pochtovyuk A. B. Sotsialno-ekonomicheskije innovatsionnyye tekhnologii razvitiya sistemy obrazovaniya / A. B. Pochtovyuk, S. A. Tikhonovskaya, K. V. Voyevodenko // Effektivnost upravleniya sotsialno-ekonomicheskim razvitiyem v usloviyakh globalizatsii ekonomiki : sb. nauch. st. po materialam 1-oy mezhdunar. konf., 13-14 marta 2009 g. – Novochoerkassk, 2009. – S. 390-396.

Надійшла 21.02.2012